

Abdulhamid El-Kâtib

BÜROKRATLARA TAVSİYELER

*İbn Haldun'un Mukaddime'sine Aldığı
Tarihte Bürokratlara Yönelik
İlk Yol Gösterici İlkeler*

Abdulhamid El-Kârib

BÜROKRATLARA TAVSİYELER

İbn Haldun'un Mukaddime'sine Aldığı

Tarihte Bürokratlara Yönelik

İlk Yol Gösterici İlkeler

Hazırlayan
Ergin Ergül

ADALET YAYINEVİ
Ankara - 2018

ADALET BASIM YAYIM DAĞITIM SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.

Bürokratlara Tavsiyeler

Ergin Ergül

Araştırma İnceleme ve Deneme Dizisi – 17

Birinci Baskı : Temmuz, 2018

ISBN : 978 – 605 – 300 – 517 – 9

ADALET YAYINEVİ

Merkez

Strazburg Caddesi No: 10/B Sıhhiye-Ankara

Tel : (0312) 231 17 00

Fax : (0312) 231 17 10

İstanbul Şube

Mustafa Kemal Caddesi No: 60/C

(Anadolu Adliyesi Karşısı)Kartal-İstanbul

Tel : (0216) 305 72 81

Dağıtım

Strazburg Caddesi No: 17/B Sıhhiye-Ankara

Bursa Şube

Bursa Adliye Sarayı Zemin Kat Bursa

 : adalet.com.tr - adaletyayinevi.com

 : adalety@adaletyayinevi.com

 : facebook.com/adaletyayinevi

 : twitter.com/adaletyayinevi

Sayfa Tasarımı:

Duran Topal

Kapak Tasarımı:

Yasin Özbudak

Baskı:

Vadi Grafik Tasarım Ltd. Şti.

İvedik Org. San. Bölgesi 88 Oto 3. Bölge

2284. Sok. No: 101 Yenimahalle/Ankara

Tel: 0 312 395 85 71

Sertifika No: 33748

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	5
GİRİŞ	9

BİRİNCİ BÖLÜM

YAZAR VE ESERİ HAKKINDA

1.1. YAZAR HAKKINDA.....	17
1.1.1. Hayat öyküsü.....	17
1.1.2. Arap nesrine katkısı.....	24
1.2. ESER HAKKINDA.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

BÜROKRATLARA TAVSİYELER

2.1. Giriş: Bürokratlara dua	35
2.2. Bürokrasi onurlu bir konumdur.....	35
2.3. Bürokrasinin işlevi	36

-
- 2.4. Bürokratin temel nitelikleri..... 37
- 2.5. Bürokrat alanında uzmanlaşmalı ve çok yönlü olmalıdır 38
- 2.6. Bürokrat uzak görüşlü olmalıdır..... 38
- 2.7. Bürokratların sahip olması gereken bilgiler 39
- 2.8. Yüz kızartıcı davranış ve suçlardan kaçının 40
- 2.9. Bürokratin uzak durması gereken nitelikler..... 40
- 2.10. Meslektaşlarınızla iyi geçinin ve yardımlaşın 41
- 2.11. Sıkıntıya düşen meslektaşlarınıza sahip çıkın ... 41
- 2.12. Emekli olmuş meslektaşlarınızın tecrübesinden yararlanın..... 42
- 2.13. Yetişmenizde emeği olanlara saygı gösterin..... 42
- 2.14. İşinizin ve görevinizin sorumluluğunu üstlenin. 42
- 2.15. Hatalarınız çok çabuk yayılır 43
- 2.16. Amirlerinizin iyi yaklaşımına, aynı şekilde karşılık verin..... 43
- 2.17. Eski bürokratların güzel niteliklerine sahip çıkın 44
- 2.18. Kamu görevini yerine getirirken dikkat edilecek hususlar 44
- 2.19. Amirinizin karakterini tanıyın..... 45

2.20. Astlarınızın karakterini tanıyın	45
2.21. Görev ve işinize odaklanın.....	46
2.22. Hepiniz kamunun hizmetçileri ve kamu malının bekçilerisiniz	47
2.23. Lüks ve israftan uzak durunuz	47
2.24. Geçmiş deneyimlerinizden yararlanın	48
2.25. Toplantılarınız verimli olsun	48
2.26. Karar verirken Allah'tan yardım isteyin.....	49
2.27. Meslek başarınızı Allah'tan bilin.....	49
2.28. Meslektaşlarınıza karşı üstünlük taslamayın	50
2.29. Allah'ın üzerinizdeki iyiliklerini akılda tutun.....	50
2.30. Tavsiyelerimi uygulayın	51
2.31. Sonuç: Dua ve Allah Resulü'ne (s.a.v.) selam	51
SONUÇ	53
KAYNAKÇA	61
RECOMMANDATIONS TO BUREAUCRATS	69
توصيات للبيروقراطيين	115

GİRİŞ

İlim ağaçtır, sözler de meyvesi,

Düşünce denizdir, bilgelik de incisi.

Abdulhamid el Katib

Bürokrasi, devletle var olan ve devlet oldukça kaçınılmaz olarak var olacak bir örgütlenmedir. Devlet niteliği göstermeyen ilk çağdaki Yunan sitelerinde ve İslam öncesi Mekke gibi şehir toplumlarında, siyasi ve kamusal görevler ortaklaşa, vatandaşların doğrudan katılımı, kura veya sıra ile yerine getirildiğinden, uzmanlaşmış, daimi bir bürokratik yapılanmaya ihtiyaç duyulmamıştır.

Devletin idari mekanizması bürokrasi, bu mekanizmaya atanmış devlet görevlileri veya memurları bürokrat olarak isimlendirilir. Bizim medeniyetimizde bürokrat, katip, kalem ehli gibi isimler altında, bürokrasi ise “kitabet sınıfı, “kalemiye sınıfı” terimleri ile ifade edilmiştir.

Sümer şehir devletlerinde ilkel örnekleri görülen bürokrasi, Akad, Babil, Asur, Pers, Makedonya, Roma, Bizans, İslam, Selçuklu ve Osmanlı imparatorlukları ile gelişerek, Batı'da modern merkezi devletle birlikte günümüzdeki şekline ulaşmıştır.

Bürokrasinin temel fonksiyonu; hukuk alanında ve temel kamu politikalarının oluşturulmasında, siyasete danışmanlık yapmak, teknik destek ve uzmanlık sağlamak, ardından kanunları ve politikaları uygulamaktır.

Abdulhamid el Katib'in harika benzetmesiyle yürütmenin gözü, kulağı, eli ve ayağı yerinde olan bu gücün işlevini varlık sebebine uygun olarak yerine getirmesi, ülkenin kalkınmasına ve güçlenmesine yol açarken tersi de devletin ve iktidarın çökmesine yol açabilmektedir.

Bürokrasinin keyfiliğe kaçmaması ve işlevini gereği gibi yerine getirebilmesi için iki unsur şarttır:

- Bürokrasinin görevlerini tanımlayan hukukun üstünlüğünü garanti eden hukuki bir çerçeve,

- Bilgili, işinin uzmanı, tecrübeli ve erdemli, kısacası liyakatli bürokratlar.

Ülkemizde bazen bürokrasi olarak ifade edilen gereksiz formaliteler bütünü, gerçekte kırtasiyecilik (İngilizcesi: red tape) olarak adlandırılmakta olup, mücadele edilmesi gereken bu olgunun, bürokrasi ile karıştırılması ve onunla eş anlamlı kullanılması yaygın bir yanıştır.

Bürokrasinin başarısı ve etkinliği için, bürokratların buldukları mekanizmanın devlet açısından hayati rolünün ve öneminin farkında olmaları ve sorumluluklarının bilincine varmaları büyük önem taşımaktadır. Doğu ve İslam kültüründe bu konunun önemini bilen kendileri de bürokratik görevlerde bulunmuş devlet adamı düşünürler, kaleme aldıkları siyasetname tarzı eserlerde bürokrasinin önemine ve bürokratların niteliklerine ilişkin de önemli ve eskimez tespit ve değerlendirmelerde bulunmuşlardır.

Çalışmamıza konu eserde olduğu gibi bazı devlet adamı ve bürokrat düşünürler bürokrasinin davranış kurallarını ve bürokratlar için etik ilkeleri belirleyen müstakil kılavuz eserler ortaya

koymuşlardır. Son Emevi halifesinin en üst düzey bürokratu olan Abdulhamid el Katib'in risale türündeki eseri, bu tür eserlerin öncüsü ve ilham kaynağı olmuş bir kitapçıktır. Bu kitapçığı büyük düşünür ve siyaset bilimci İbn Haldun'un Mukaddime'sine almış olması, eserin önemini ve bilinirliğini daha fazla arttırmıştır. Belirtmek gerekir ki, bizi de bu değerli eserle İbn Haldun tanıştırmıştır.

Yaptığımız araştırma ve incelemelerde, Abdulhamid'in ve eserlerinin ağırlıklı olarak Arap edebiyatına katkısı çerçevesinde incelendiğini gördük. Oysa Abdulhamid kuşkusuz öncü ve çok büyük bir edebiyatçı olmakla beraber, o bu yönünü idari ve siyasi konularda kullanmış, resmi yazışmaları sanat haline getirmiş bir bürokrat yazardır. İdari ve siyasi konularda yazdıklarıyla o, siyaset ve kamu yönetimi alanında Tahir b. Hüseyin'den Nizamülmülk'e, Gazali'den Koçi Bey'e; Memlüklerden Osmanlı'ya, Safevilerden Babür devletine yüzlerce esere¹ konu olan İslam dünya-

¹ Tanınmış biyografi ve bibliyografya bilgini Bursalı Mehmed Tâhir (1861-1925), siyasetname ve nasihatname

sında nasihatname ve siyasetname geleneğinin kurucu düşünürlerinden birisi olarak anılmayı hak etmektedir.

Yazarın daha kapsamlı olan siyasetname türündeki eseri Türkçe'ye "Doğu'nun Hükümdarı" adı altında çevrilerek yayınlanmakla beraber, bu eseri Türkçe'de müstakil bir çalışmaya ilk defa konu olmaktadır. Bu eserin önemi ve diğer siyasetname ile nasihatnamelerden farkı doğrudan bürokratlara yönelik olmasıdır. Eser bürokrasinin devlet için önemini ve bürokratin niteliklerini ve ödevlerini, bürokrasinin meslek etiğini ve bürokratların davranış kurallarını, bürokratların kendi aralarında, amirleri ve astları arasında ve yönetilenlerle olması gereken ilişkileri "*efradımı cami ağıyarını mani*" yani "*alınmaması gerekenleri dışarıda bırakan, alınması gerekli olanları ise içine alan şekilde*", kısacası tam ve eksiksiz olarak içermektedir.

türünde, Türkçe, Arapça veya Farsça kaleme alınmış 172 eser tesbit etmiştir. Müellif bunları "Siyâsete Mûteallik Âsâr-ı İslâmiyye" (Siyasete İlişkin İslâmî Eserler) adı altında listelemiştir. Diğer yandan Osmanlı Türkiye'sinde 14. yüzyıldan 20. yüzyıl başlarına kadar siyasetname türünde telif veya tercüme yoluyla, yazarı bilinen yahut bilinmeyen iki yüzü aşkın eserin meydana getirildiği belirtilmektedir.

Daha önce yayınlanan Hüseyin b. Tahir'in nasihatnamesinde yaptığımız gibi, ilk bölümde yazar ve eser hakkında genel ve özlü açıklamalarda bulunduk. Çalışmanın omurgasını oluşturan ikinci bölümde ise; bu kısa ancak içeriği itibarıyla gerçek bir bilgelik hazinesi olan metni Arapça orijinali'nin yanı sıra Fransızca ve İngilizce çevirilerinden de yararlanarak gerçekleştirdiğimiz, sade, anlaşılır ve günümüz terminolojisiyle uyumlu çevirisini verdik. İç içe geçmiş tavsiyelerin sırasına dokunmadık, ancak her tavsiyenin başına, onun özünü yansıtan bir başlık koyduk. Bu şekilde otuz bir tavsiye ortaya çıkmış oldu. Son olarak ise tavsiyelerin önemine ve güncelliğine ilişkin genel bir değerlendirme yaptık.

Ayrıca, eseri ve yazarını başka ülke bürokratlarının da dikkatine getirmek amacıyla, kitabımıza, çalışmanın Türkçe'deki sistematige uygun, ancak birebir çeviri şeklinde olmayan daha kısa bir versiyonuna İngilizce olarak yer verdik. Yine risalenin Arapça orijinalini paragraflara ayırarak, yazarı ve eser hakkında bir açıklamayla beraber verdik. Böylece üç dilde bir çalışma ortaya çıktı.

Çalışmanın kamu yönetimi alanına ilgi duyanlar ile kamuda görev yapanlarda farkındalık oluşturması, onlara görevlerinde yol göstermesi, ayrıca siyaset ve kamu yönetimi alanındaki kadim bilgelik hazinelerimizin farkına varıp yeni nesillerin yararlanmasına sunulması çabalarına katkı oluşturması içten temennimizdir.